

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการขยายตัวของเมือง

เมืองต่าง ๆ ย่อมมีการขยายตัวของเมือง อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและมีความซับซ้อนด้านการใช้ที่ดินโดยอาจมีการขยายตัวต่างกัน บางเมืองมีการขยายตัวเต็มพื้นที่การปกครอง บางเมืองขยายตัวเร็วเกินกว่าพื้นที่การปกครอง บางเมืองมีพื้นที่มากเกินไป การขยายตัวของเมืองไม่เต็มพื้นที่ การปรับตัวระหว่างจำนวนประชากรและกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นกับขนาดพื้นที่ทำให้เมืองมีรูปร่างและโครงสร้างต่างกัน

การศึกษาการขยายตัวของเมือง ได้มีทฤษฎีที่สำคัญอยู่ 3 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีวงกลม (Concentric or Zonal Theory) คิดขึ้นโดย E.W.Burues ในปีค.ศ.1923 ในเมืองชิคาโก กล่าวว่า การขยายตัวของเมืองจะเป็นไปโดยรอบในลักษณะวงกลมจากใจกลางเมือง มีการใช้ที่ดินที่แตกต่างกันไป โดยแต่ละวงกลม เรียกว่า Concentric Zones (Johnson1975:170-172)

การใช้ที่ดินในแต่ละวงกลมที่ขยายตัวออกไปแบ่งได้ดังนี้

- 1) ย่านธุรกิจการค้าใจกลางเมือง (Central Business District)
- 2) ย่านที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน (Zone in Transition)
- 3) ย่านพักอาศัยผู้มีรายได้น้อย (Zone of workingmen's Homes)
- 4) ย่านพักอาศัยผู้มีรายได้ปานกลาง (Middle Income Housing Zone)
- 5) ย่านพักอาศัยผู้มีรายได้สูงชานเมือง (Commuter's Zone)

ทฤษฎีวงแหวนเน้นในเรื่องความแตกต่างของการใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย (Residential Zones) โดยรอบใจกลางเมือง ย่านธุรกิจการค้า C.B.D (Central Business District) มีการใช้ที่ดินหนาแน่น เป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การบริการ วัฒนธรรมและการขนส่งทุกประเภทของเมือง ต่อ

จาก C.B.D จะเป็นย่านสภาวะทรุดโทรม การใช้ที่ดินเปลี่ยนจากที่อยู่อาศัยชั้นดีเป็นบ้านเช่าที่มีคุณภาพต่ำหรือโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก รวมทั้งร้านค้าส่งและโกดังสินค้า ย่านต่อมาเป็นที่พักอาศัยของกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรมในย่านที่สอง หรือผู้มีรายได้น้อย ซึ่งระยะเวลาที่พักถึงที่ทำงานไม่ไกลนัก ย่านที่สี่เป็นที่พักอาศัยของผู้มีรายได้สูงขึ้นและย่านที่ห้าเป็นย่านพักอาศัยชั้นดีของผู้มีรายได้สูงสุดของเมือง ผู้พักอาศัยในย่านนี้ต้องเดินทางเข้าไปทำงานใจกลางเมือง เรียกว่า Commuter การที่อยู่อาศัยในย่านนี้อยู่ไกลจากใจกลางเมืองหรือแหล่งงานเป็นระยะทางไกลกว่าโซนอื่น ๆ เนื่องจากมีรายได้มากสำหรับเป็นค่าเดินทางที่สะดวกรวดเร็ว

2. ทฤษฎีรูปส้ม (Section Theory) ตั้งขึ้นโดย Homer Hoyt ในปี ค.ศ. 1939 ได้พัฒนามาจากทฤษฎี Concentric ด้วยการนำเอาระบบเศรษฐกิจของเมืองมาประยุกต์ใช้ โดยถือว่า เส้นทางการคมนาคมเป็นตัวกำหนดการขยายตัวของเมือง โดยเมืองจะถูกแบ่งด้วยระยะแยกส่วนในพื้นที่วงกลมจากพื้นที่ศูนย์กลาง เมืองในลักษณะนี้จะถูกแบ่งออกเป็นส่วน ๆ โดยขยายตัวไปตามเส้นทางการคมนาคมในลักษณะรูปส้มหรือเสี้ยว และเป็นการขยายตัวของบริเวณพักอาศัยราคาแพง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระบบคมนาคม และการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเมือง คือ (Norman : 189-190)

- 1) การขยายตัวของบริเวณที่พักอาศัยราคาแพง ย่อมเกิดขึ้นโดย อยู่บนฟากถนนใหญ่ที่เชื่อมระหว่างศูนย์กลางการค้าแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งของเมือง
- 2) บริเวณที่พักอาศัยราคาแพง มักจะขยายตัวตามบริเวณที่มีภูมิประเทศสวยงาม เป็นที่เนิน น้ำไม่ท่วม หรือที่ติดที่ริมฝั่งแม่น้ำ และทะเลสาบ เป็นต้น
- 3) การขยายตัวของบริเวณที่พักอาศัยราคาแพง ย่อมขยายตัวต่อเนื่องกันไปตลอดในทิศทางเดิม
- 4) แนวโน้มของการขยายตัวของศูนย์กลางการค้า ธนาคาร ร้านค้า และสถานที่ทำงาน ย่อมเป็นแนวโน้มของการขยายตัวของบริเวณที่พักอาศัยราคาแพงด้วย
- 5) บริเวณที่พักอาศัยราคาแพง มักจะขยายตัวได้ตลอดเวลาในทิศทางที่ไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพ และอาจจะขยายออกไปในบริเวณเกษตรก็ได้
- 6) บริเวณที่พักอาศัยราคาแพง โดยมากขยายตัวออกไปตามแนวสองข้างทางคมนาคม เช่น บริเวณสองฟากถนนในเมือง ถนนเชื่อมระหว่างเมืองหรือสองข้างทางด่วน เป็นต้น
- 7) สถานที่ที่เหมาะสมสำหรับอาคารที่พักอาศัยแบบหลายชั้น และมีค่าเช่าสูง ควรเป็นบริเวณที่ใกล้ศูนย์กลางการค้า หรือใกล้บริเวณที่พักอาศัยเก่าแก่ของเมือง
- 8) นายทุนเจ้าของที่ดิน อาจมีส่วนเบี่ยงเบนทิศทางการขยายตัวของบริเวณที่พักอาศัยที่มีราคาแพง

3. ทฤษฎีหลายศูนย์กลาง (Multiple Nuclei Theory) ตั้งขึ้นโดย Harris และ Ullman มีแนวความคิดว่า ศูนย์กลางของเมืองใหญ่ ๆ นั้นมิได้เกิดขึ้นมาจากที่เพียงแห่งเดียว กล่าวคือ เมืองใหญ่ ๆ นั้น มิได้ขยายตัวขึ้นโดยรอบอาณาบริเวณศูนย์กลางเมือง หรือย่านธุรกิจกลางเพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากแต่ขยายตัวโดยรอบบริเวณศูนย์กลางหลาย ๆ แห่งซึ่งอยู่ในเมืองนั้น ๆ สำหรับการกระจายตัวของกิจกรรมต่าง ๆ พิจารณาตามความต้องการของแต่ละบริเวณและเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ (Norman : 191-192) คือ

1) กิจกรรมแต่ละอย่างต้องการความสะดวกสบาย และมีที่ตั้งที่เหมาะสม เช่น บริเวณพาณิชยกรรมจะต้องตั้งอยู่ในใจกลางเมือง และตรงจุดที่มีการเข้าถึงที่สะดวก (Accessibility)

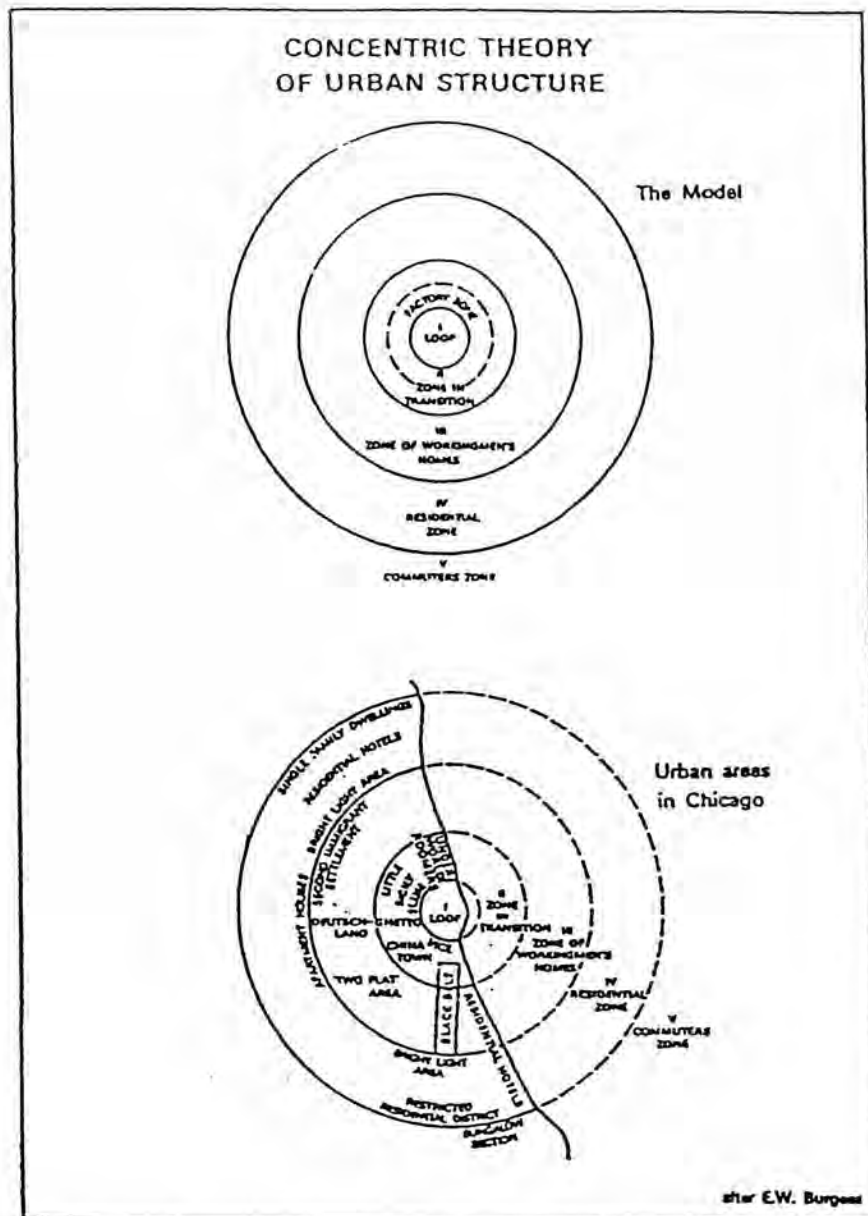
2) กิจกรรมบางอย่างอาจต้องรวมอยู่ด้วยกัน เพื่อให้ได้ผลกำไรทางเศรษฐกิจสูงสุด เป็นต้นว่า การประหยัดค่าขนส่ง ประหยัดแรงงาน และมีอำนาจต่อรอง เช่น โรงงานอุตสาหกรรมประเภทเดียวกันตั้งอยู่ใกล้กัน เป็นต้น

3) กิจกรรมบางอย่างอาจต้องแยกจากกันโดยเด็ดขาด ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดการแยกการใช้ที่ดินแต่ละประเภทของเมือง เช่น บริเวณอุตสาหกรรม ควรอยู่ห่างจากบริเวณที่พักอาศัยราคาแพง เป็นต้น

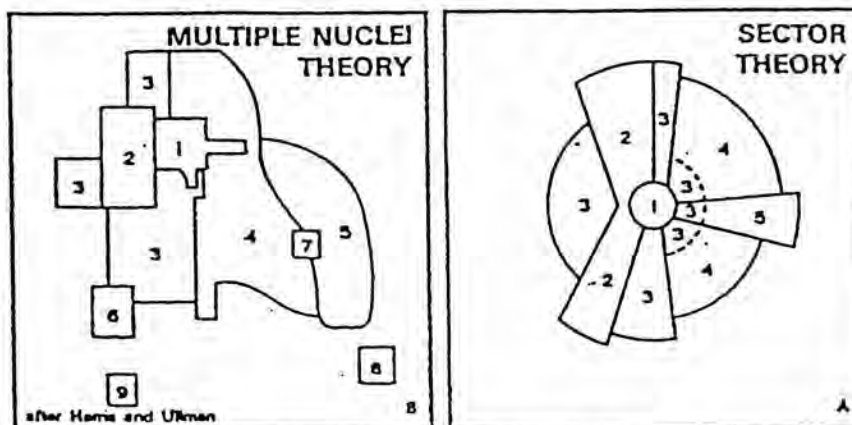
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับเขตแดน, ชายแดน (Frontier, Border) และพรมแดน (boundary)

Prescott (1965) ได้นิยามคำว่า เขตแดน (Frontier) และชายแดน (Border) ว่ามีความหมายเหมือนกัน กล่าวคือ พรมแดนการเมือง (Political frontier) เป็นดินแดนที่ตั้งอยู่บริเวณเขตแดนระหว่างประเทศทั้งสองนั้น ยังไม่กำหนดแน่นอนว่า บริเวณนั้นเป็นของใคร ทั้งนี้เนื่องจากการปักปันเขตแดนยังไม่สมบูรณ์ บริเวณดังกล่าวจึงถือได้ว่า อยู่ในระยะการเปลี่ยนแปลง (Transitional Zone) พรมแดนการเมือง มักเป็นพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่ำ ขาดความปลอดภัย มีการตั้งถิ่นฐานเบาบาง ทั้งนี้เพราะสภาพทางกายภาพของบริเวณพรมแดน มักจะเป็นพื้นที่ทางทะเลทราย ภูเขา แม่น้ำ หรือพื้นที่ป่าไม้ เป็นต้น

พรมแดน (boundary) เป็นองค์ประกอบสำคัญของรัฐโดยมีการกำหนดแน่นอนกว่าชายแดน เพราะเป็นสิ่งที่กำหนดของขอบเขตอาณาบริเวณของรัฐ โดยมีเส้นพรมแดน (boundary line) เป็นแนวกำหนด อาจเป็นแนวทุ่งหญ้าหรือป่าไม้ที่ตัดโล่ง และมีเครื่องหมายปักปันเขตแดนให้เห็น หรือถ้าไม่มีกำหนดลงไปก็เป็นการยอมรับให้เป็นลายลักษณ์อักษร มีเงื่อนไขไว้ในสนธิสัญญาระหว่างกัน ส่วนเขต

The concentric theory of urban structure. (Source: Park, Burgess and McKenzie (eds.), *The City* (1925), pp. 51-3.)

- Central Business District 1
- Wholesale Light Manufacturing 2
- Low-class Residential 3
- Medium-class Residential 4
- High-class Residential 5

- Heavy Manufacturing 6
- Outlying Business District 7
- Residential Suburb 8
- Industrial Suburb 9

The sector theory and the multiple nuclei theory of urban structure. (Source: Harris and Ullman, *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 242 (1945), 13.)

รูปที่ 2.1 โมเดลทฤษฎีการขยายตัวของเมือง

พรมแดน (boundary zone) นั้นเป็นเขตแดนที่ติดต่อกันระหว่างสองประเทศที่กว้างพอที่จะมีผู้อยู่อาศัยได้เช่นเดียวกับเขตแดน (รัชนีกร ,2531)

การกำหนดพรมแดนอาจแบ่งเป็น 4 วิธี คือ

1) ตามลักษณะทางกายภาพ เช่น แนวเทือกเขา แม่น้ำ ชายฝั่งทะเล ทะเลสาบ ทะเลทราย หนองหรือบึง เป็นแนวกำหนด

2) ตามลักษณะทางวัฒนธรรม เป็นพรมแดนที่แบ่งเขตประชากรที่ต่างเชื้อชาติ หรือต่างศาสนา ภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณี

3) พรมแดนที่ใช้วัตถุเป็นหลักหรือพรมแดนประวัติศาสตร์ เป็นพรมแดนที่ถือตามหรือยังทิ้งร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของพรมแดนเก่าไว้ เช่น ลักษณะของตัวอาคารบ้านเรือน ศิลปวัตถุที่เป็นสถาปัตยกรรมประจำหรือสัญลักษณ์สำคัญของชาตินั้น ๆ

4) พรมแดนเรขาคณิต มี 3 ลักษณะ คือ

- ตามแนวละติจูด ลองจิจูด
- ตามแนวเส้นตรงเชื่อมระหว่างจุดสองจุดที่กำหนด มักเป็นเส้นเฉียง
- กำหนดโดยถือตามส่วนโค้งของวงกลม

2.3 งานวิจัยเกี่ยวข้อง

Servin (1994) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเดินทางผ่านเขตแดนระหว่างประเทศของประชากรในบริเวณชายแดนฝรั่งเศสกับเบลเยียมพบว่า ในปีค.ศ.1929 มีคนงานชาวเบลเยียมจำนวน 10,219 คนเดินทางไปทำงานในบริเวณชายแดนฝรั่งเศส ต่อมาจำนวนคนงานกลับเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวน 18,810 คน ในปีค.ศ. 1946 ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการฟื้นตัวของโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าและความมั่นคงของเงินตราตระกูลฟรังก์อีกหนึ่งนั่นเอง

Platt และ Bucking-Spitta ได้พิมพ์ผลงานการศึกษาเกี่ยวกับการรวมตัวทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจบริเวณพรมแดนระหว่างประเทศเนเธอร์แลนด์กับเยอรมนี ซึ่งมีเขตแดนผ่านพื้นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรมและเหมืองแร่ Platt พบว่า มีสภาพภูมิประเทศที่ไม่แตกต่างกันเลย พื้นที่ทั้งสามมีลักษณะเป็น Polder ใกล้เคียงเหนือ คือบริเวณ Belling Wolde และ Wymeer บริเวณที่ราบลุ่มน้ำ Rhine ล้วนมีขนาดการแบ่งพื้นที่ผลผลิตที่เหมือนกัน นอกจากนี้ อาคารบ้านเรือนก็มีรูปแบบเหมือนกันด้วย ส่วนโรงงานทอผ้าที่อยู่ทางตอนเหนือของแม่น้ำ Rhine รวมทั้งที่ Enschede และ Gronau นั้น ในระยะแรกเป็นโรงงานอุตสาหกรรมระหว่างชาติ ซึ่งเปิดดำเนินการก่อนที่จะมีการปักปันเขตแดน แต่ภายหลังจาก

การปักปันเขตแล้ว พื้นที่ดังกล่าวก็มีแนวโน้มว่า ประชาชนแต่ละประเทศมีความรู้สึกสำนึกถึงความเป็นชาติมากขึ้น แต่ก็ยังมีการเดินทางของคนงานผ่านแดนอยู่เสมอ

ต่อมาในปี ค.ศ. 1953 คนที่อยู่อาศัยบริเวณนี้มีความนิยมชมชอบประเทศเนเธอร์แลนด์ จึงมีชาวเยอรมนีอพยพเข้ามาในเนเธอร์แลนด์มากกว่าชาวเนเธอร์แลนด์อพยพเข้าไปในเยอรมนี ส่วนในบริเวณเมืองแร่ด่านหินเล็ก ๆ รอบ Kerkrade นั้น Platt พบว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการกระจายตัวของประชากรเลย และ Platt ก็ยังกล่าวถึงลักษณะการรวมตัวทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจของบริเวณพรมแดนว่ามีรูปแบบที่เหมือนกันทั้ง 2 ฝ่าย

ในที่สุด Platt ได้สรุปว่า แม้ว่าลักษณะการรวมตัวขององค์กรบนพื้นที่ในบริเวณชายแดนจะมีลักษณะเหมือนกันก็ตาม แต่การรวมตัวขององค์กรแต่ละหน่วยทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับการพัฒนาเป็นระยะเวลานาน เกี่ยวกับกิจกรรมของมนุษย์นั้น จะมีลักษณะที่แบ่งแยกให้เห็นได้อย่างชัดเจน ดังนั้นการแบ่งเขตแดนไม่ว่าจะเป็นทิศทางใด ก็ย่อมจะกระทบกระเทือนถึงองค์กรเหล่านี้ด้วย ไม่ว่าจะป็นหน่วยเล็กหรือไม่ก็ตาม

Dareau (1959) ศึกษาถึงอิทธิพลของเขตแดนระหว่างประเทศบริเวณชายแดนที่มีชายแดนที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเกษตร ป่าไม้และอุตสาหกรรม โดยการศึกษาในพื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับสวิสเซอร์แลนด์ ในพื้นที่ที่เรียกว่า "JURA" พื้นที่ศึกษาอยู่ทางตะวันตกของทะเลสาบ Neuchatel ซึ่งเป็นเขตเกษตรกรรมหลัก เป็นแหล่งผลิตอาหารจำพวกนม พื้นที่นี้ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้นถือเป็นทุ่งหญ้าระหว่างชาติ Dareau ได้ประมาณการว่า ชาวนาสวิสเป็นเจ้าของพื้นที่ประมาณ 400 เฮกเตอร์ ในดินแดนฝรั่งเศส และขณะที่ชาวฝรั่งเศสเป็นเจ้าของที่ดินประมาณ 1,000 เฮกเตอร์ ในดินแดนของสวิสเซอร์แลนด์ ดินแดนฝรั่งเศสนั้นส่วนใหญ่อยู่ในละแวกบ้าน Les Verrieves และ La Brevine ซึ่งมีชาวสวิสอยู่อย่างเบาบาง ภายหลังจากที่ได้ปรับปรุงเขตแดนใหม่แล้ว ชาวนาสวิสและฝรั่งเศสต่างก็ขายที่ดินที่อยู่นอกเขตของประเทศตน เพราะสำนึกในความเป็นชาติเพิ่มขึ้น การออกกฎหมายที่ดินและการปรับปรุงเกี่ยวกับข้อสงหริมาตรพ์ยังมีปัญหา เพราะประเทศอยู่ในภาวะสงคราม ในระหว่างศตวรรษที่ 19 มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ชาวนาฝรั่งเศสอพยพออกจากทุ่งหญ้าตอนบนบริเวณชายแดนของฝรั่งเศส แล้วมารวมตัวกันอยู่ในบริเวณหุบเขา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการขยายตัวของชาวปศุสัตว์ ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในทุ่งหญ้าที่เป็นของฝรั่งเศส ในขณะที่มีการกระจุกตัวของการผลิตเนื้อและลูกวัวเนื้อ ขณะที่ผลผลิตเกี่ยวกับนมมีราคาแพงขึ้น ซึ่งในตอนนั้นทำเป็นอุตสาหกรรมหลักในบริเวณหุบเขาทั้งสองของชายแดนบริเวณนี้ การขยายพื้นที่ที่ควบคุมของสวิสในพื้นที่ชายแดนเพิ่มขึ้นหลังจากที่เงินฟรังก์ฝรั่งเศสมีค่าตกต่ำลงเมื่อเทียบกับเงินฟรังก์สวิสฯ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิกฤติการณ์ค่าเงินของฝรั่งเศสตกอยู่ ทำให้ชาวสวิสเข้ามาอยู่ในบริเวณชายแดนประเทศฝรั่งเศสมากขึ้น จึงเป็นโอกาสดีที่สามารถเพาะเลี้ยงปศุสัตว์ในดินแดนฝรั่งเศส ซึ่งมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าแล้วส่งผลผลิตไปขายในสวิสซึ่งมีราคาแพง ชาวพื้นเมืองฝรั่งเศสในหุบเขานี้ ก็ไม่ได้ผลประโยชน์จากการนี้ เพราะการเลี้ยงปศุสัตว์ของชาวสวิส จะนำอุปกรณ์และทุกสิ่งทุกอย่างเข้ามาจากสวิสเซอร์แลนด์ ปี ค.ศ.1882 ได้มีการตกลงอนุญาตให้มีการซื้อขายสินค้าเกษตรปลอดภาษีในอาณาบริเวณที่อยู่ในรัศมี 10 กิโลเมตรจากเส้นแบ่งเขตแดน

เกี่ยวกับป่าไม้ นั้น Dareau พบว่าในศตวรรษที่ 18 ความแตกต่างเกี่ยวกับภูมิประเทศนั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของแต่ละประเทศ ในระยะแรก ปริมาณป่าไม้ถูกกำหนดให้เป็นแนวกันชนระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับสวิส และมีการกำหนดบทลงโทษเกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่า ในช่วงก่อนปีค.ศ. 1750 ป่าไม้ในเขตแดนของฝรั่งเศสถูกตัดโดยผิดกฎหมายจากน้ำมือของชาวสวิส พอหลังจากปีค.ศ. 1750 สถานการณ์กลับตรงกันข้ามชาวฝรั่งเศสทำลายป่าไม้ในเขตสวิสมากขึ้น สวิสพยายามจะป้องกันป่าไม้ของตนจึงเกิดสงครามขึ้น ความขัดแย้งสิ้นสุดลงในขณะที่พื้นที่ประชากรเพิ่มขึ้น การเก็บภาษีศุลกากรก็เข้มงวดขึ้นทั้งสองฝ่าย ปีค.ศ. 1882 มีการประชุมเกี่ยวกับการศุลกากรใหม่ โดยให้อำนาจในการปราบปรามนักตัดไม้ข้ามแดน และยกเว้นภาษีไม้พื้นผานแดนในรัศมี 10 กิโลเมตรห่างจากชายแดน ต่อมาค่าเงินของฝรั่งเศสตกลง จึงทำให้ชาวสวิสได้เปรียบอีกครั้งหนึ่ง ป่าไม้ในเขตชายแดนฝรั่งเศสถูกพ่อค้าชาวสวิสกวาดซื้อเพื่อการค้ากำไร ทำให้พื้นที่ป่าไม้กลายเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ซึ่งภายหลังก็ขายให้ชาวสวิสนั่นเอง ส่วนป่าไม้ในบริเวณชายแดนสวิสก็ยังคงอนุรักษ์อยู่โดยดีอย่างเดิม

การศึกษาของ Platt และ Dareau แสดงให้เห็นว่า เขตแดนระหว่างประเทศอาจจะแบ่งพื้นที่โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์เฉพาะทางด้านวัฒนธรรม หรือเป็นการแยกการเปลี่ยนแปลงของการใช้ที่ดิน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ในที่สุดแล้วก็ยอมรับว่า แม้พื้นที่ชายแดนจะมีเอกลักษณ์ที่เหมือนกันอย่างไรก็ตาม ก็คือ ดินแดนทั้งสองฝ่ายมักมีความแตกต่างเกี่ยวกับเผ่าพันธุ์มนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ ต้องคำนึงถึงตัวแปรทางด้านเงินตรา ซึ่งจะช่วยอธิบายการเปลี่ยนแปลงบริเวณชายแดนได้อย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม เราอาจจะหาข้อสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมชายแดนที่มีผลต่อการย้ายถิ่นนั้นก็มีทั้งปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นมาโดยตลอดคือ ค่าของเงินตราทั้งสองประเทศ ซึ่งมีผลในรูปแบบดังนี้ ผู้ขายแรงงานมักจะอพยพจากประเทศที่มีค่าของเงินสูงกว่านั้นจะพากันมาลงทุนในประเทศที่มีค่าของเงินต่ำกว่านั่นเอง

ประสงค์ ชิงชัย (2522) ได้ศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและอื่น ๆ ของบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย โดยเฉพาะในแง่การเปรียบเทียบสภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนพัฒนาพื้นที่บริเวณชายแดนไทย โดยสรุปว่า สภาพเศรษฐกิจของบริเวณชายแดนไทยนั้นดีกว่าบริเวณชายแดนมาเลเซีย เมื่อพิจารณาจากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งสองแล้ว บริเวณชายแดนมาเลเซียจะมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมสูงกว่าบริเวณชายแดนไทยมากกว่า 3 เท่า นับว่าบริเวณชายแดนมาเลเซียมีเศรษฐกิจมั่นคงและเป็นผลให้รายได้ต่อหัวของมาเลเซียในแต่ละปีสูงกว่ารายได้ต่อหัวของไทยตลอดมา

Raj Bala และ Gopal Krishan ได้ศึกษาเรื่อง Urbanization in A Border Region : A Case Study of India's Border Districts Adjoining Pakistan (2524) ได้ข้อสรุปว่า ธรรมชาติและระดับความสำคัญของพรมแดนระหว่างประเทศจะขึ้นอยู่กับอายุของพรมแดน ลักษณะของภูมิภาคที่ถูกแบ่งและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง การเจริญเติบโตของความเป็นเมืองจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ชายแดนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากทั้งสองประเทศมีความขัดแย้งกันแล้ว ก็จะส่งผลทำให้นักลงทุนด้านอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ไม่มั่นใจในความปลอดภัย ธุรกิจการค้า การบริการ หรือการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนในบริเวณชายแดนก็จะชะงักลง ส่วนนักลงทุนเก่าแก่ที่มีกิจการอยู่ในบริเวณนั้นก็จะพยายามหาแหล่งที่ตั้งใหม่ที่มีความปลอดภัยมากกว่าบริเวณที่อยู่เดิม จึงส่งผลให้เกิดการไหลเวียนของเงินทุนพร้อมกับการอพยพของผู้ใช้แรงงานออกจากพื้นที่ชายแดนบริเวณนั้น กิจการต่างๆ ในเมืองจะหยุดชะงักลงเพราะไม่สามารถขยายพื้นที่บริการเข้าไปยังบริเวณชายแดนของอีกประเทศหนึ่งได้ ลักษณะการทรุดตัวของชุมชนเมืองนั้น เมืองขนาดใหญ่จะทรุดตัวมากกว่าเมืองขนาดเล็ก และเมืองอุตสาหกรรมจะขยายตัวช้ากว่าเมืองการค้า วิกฤตการณ์เกี่ยวกับชายแดนจะมีผลกระทบมากหรือน้อยนั้น จะขึ้นอยู่กับระยะห่างจากพรมแดน เมืองที่อยู่ใกล้พรมแดนย่อมได้รับผลกระทบกระเทือนมากกว่าเมืองที่อยู่ในรัศมีที่ไกลออกไป

มนตรี ศักดิ์เมือง (2527) ได้ทำการศึกษาและเสนอแนวทางการวางแผนการใช้ที่ดินของชุมชนเมืองในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาชุมชนเมืองยะลา ได้ทำการศึกษาในระดับภูมิภาค ซึ่งได้พิจารณาถึงโครงสร้างทั่วไปของภูมิภาค ในด้านภูมิศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและประชากร ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรม จากการศึกษาชี้ให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของภูมิภาคนี้ 2 ประการด้วยกัน คือ ลักษณะทางด้านภูมิศาสตร์ที่เป็นพรมแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย กับลักษณะพิเศษทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นภูมิภาคที่มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามเป็นชนกลุ่มใหญ่เหมือนกับประชากรในประเทศมาเลเซีย

ส่วนในระดับชุมชนนั้นได้นับถึงลักษณะการใช้ที่ดินเป็นหลัก ในที่สุดได้เสนอถึงปัจจัยที่ต้องคำนึงเพิ่มเติมในกระบวนการวางแผนสำหรับภูมิภาคนี้อีก 3 ประการ คือ

- 1) การวางแผนภูมิภาคนี้จะต้องเอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตที่ดีภายใต้วัฒนธรรมอิสลาม
- 2) จะต้องคำนึงถึงการแข่งขันเชิงพื้นที่กับภูมิภาคตอนเหนือของมาเลเซีย
- 3) จะต้องคำนึงถึงความมั่นคงของชาติ

และเพื่อให้บรรลุตามผลเป้าหมาย ได้เสนอแนวทางการวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนเมืองยะลา โดยแยกออกเป็น 2 กลุ่มรูปแบบ คือ

- 1) รูปแบบการใช้ที่ดินโดยส่วนรวมนั้นก็คือ ให้คงรูปแบบตามที่ผังเมืองเดิมวางไว้โดยให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เหมือนกับชุมชนเมืองทั่วไป
- 2) เป็นรูปแบบการใช้ที่ดินเฉพาะชุมชนอิสลาม โดยได้เสนอแนะให้สงวนพื้นที่ส่วนหนึ่งในชุมชน เพื่อการบริการต่อการดำรงชีวิตภายใต้วัฒนธรรมอิสลามด้วยการเน้นโครงสร้างทางกายภาพและการบริการสังคม และให้มีการควบคุมไม่ให้มีกิจกรรมที่ขัดต่อบัญญัติทางศาสนา ซึ่งในการกำหนดพื้นที่ชุมชนอิสลามนั้นก็ด้วยการพิจารณาจากย่านที่มีชาวมุสลิมเกาะกลุ่มอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นเป็นสำคัญ

อาแว ผูหาคา (2528) ได้ทำการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาเมืองชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลสุโงโลก ได้ศึกษาพบว่า มีลักษณะเฉพาะตัวเชิงภูมิศาสตร์ของเทศบาลตำบลสุโงโลก มีตำแหน่งที่ตั้งในภูมิภาคที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศสหพันธรัฐมาเลเซียและมีลักษณะพิเศษทางสังคม วัฒนธรรม กล่าวคือ ภูมิภาคนี้เป็นที่อาศัยอยู่ของประชากรที่มีลักษณะสังคม วัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน โดยมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นชนกลุ่มใหญ่ของสังคม โดยได้ชี้ให้เห็นว่า ชุมชนเทศบาลตำบลสุโงโลก มีลักษณะการใช้ที่ดินที่พัฒนาขึ้นโดยเอกชนเป็นหลัก มีการขยายตัวทางด้านบันเทิงเจริญมัยเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยความได้เปรียบในด้านที่ตั้ง ความแตกต่างด้านเศรษฐกิจระหว่างไทยกับมาเลเซีย ลักษณะทางด้านสังคม วัฒนธรรม ความปลอดภัยตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดีต่อกัน และผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางการวางแผน โดยเน้นให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและวัฒนธรรมในบริเวณลุ่มน้ำโกลกเป็นส่วนประกอบ ส่วนชุมชนสุโงโลกจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางด้านแหล่งบันเทิงเจริญมัย กิจกรรมกลางคืนและกิจกรรมการค้า และบริการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยมีการควบคุมที่เหมาะสม

บังเอิญ เจริญสุข (2533) ได้ทำการศึกษาเพื่อวางนโยบายการพัฒนาเทศบาลเมืองนครพนม ผลการศึกษาได้เห็นว่า ชุมชนเทศบาลเมืองนครพนมมีลักษณะการเจริญเติบโตมาจากในอดีตจากการตั้งถิ่นฐานที่พอมริกาในเขตเทศบาล เมื่ออเมริกาถอนทัพก็เริ่มซบเซาและเริ่มฟื้นตัวโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่เป็นฐานเศรษฐกิจในการพัฒนา และยังคงพึ่งพาจังหวัดใกล้เคียงและกรุงเทพมหานครด้วย จากลักษณะเด่นของเมืองเป็นเมืองชายแดนสามารถวางแนวนโยบายการพัฒนา โดยการวางแผนการใช้ที่ดินของรูปแบบเมืองชายแดนที่เหมาะสม จากการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา แล้วนำมาเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาต่อไป และเสนอแนะให้มีการปรับปรุงและพัฒนาเศรษฐกิจของเทศบาล โดยปรับปรุงและขยายแหล่งการค้าและบริการ ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการกำหนดนโยบายขอเปิดพรมแดนไทยกับพรมแดนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อการติดต่อค้าขายต่อไป

ดังนั้นแนวความคิดในการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาเทศบาลตำบลเบตง ซึ่งเป็นเมืองชายแดนอยู่ติดกับมาเลเซีย โดยดึงเอาฐานเศรษฐกิจมาเป็นตัวนำในการพัฒนาเทศบาล และอาศัยความได้เปรียบของเมืองชายแดนและลักษณะเฉพาะของเมือง มาส่งเสริมให้มีการเจริญเติบโตของเมืองอย่างเหมาะสม